

Materiyanın çürük zənciri

Saday Budaqlının “Fevral” povesti haqqında

əvvəli ötən saylarımızda

Adsız qəhrəman, qardaşının qardaşı kor-peşman evə qayıdası olur, avtobus dayanacağında fikrə dalıb sərinləyən şüurunu ovudur: “Evdə onu nə gözlədiyini, günün necə başlayıb necə qurtaracağını bildiyindən birdən-birə sakitləşmişdi. Hərdən-hərdən yenə qızları gəlib onu yoluxacaqdı, növbəylə ağları dəyişib yumağa aparacaqdılar, heç vaxt da onlarla ürək söhbəti eləyəmməyəcəkdi, dərini, ağrısını onlardan gizlədəcəkdi, çünki həmişə fikirləşib ki, ata övladına ancaq sevinc verməli idi. Hərdən də bacısı bir qab qonşu payı gətirəcəkdi, bəzən heç söhbətə oturmayacaqdı da, evin səliqə-sahmanına öləri göz gəzdərək xudahafizləşmədən, nəyisə fikrində götür-qoy edə-edə, dodağının altında mızıldaya-mızıldaya çıxıb gedəcəkdi. O da tək qalanda arvadını xatırlayacaqdı, çalışacaqdı haçansa evli olduğuna özünü inandırсын, arvadı süfrəyə yemək gətirəndə nə hiss keçirdiyini yadına salsın. Hər şey olmuşdu: yuxusuz gecələr də, doğulacaq uşağın sevinci də, məhrəm yaxınlığın xoş utancaqlığı da, ancaq ayrı-ayrı əhvalatlar kimi, bütün bunlar da elə bil başqa adamın başına gəlmişdi, ona bir qırıq da dəxli yoxdu...”

Əslində, o, qardaşının ölümünə ağlamaq istəyirdi, indi isə onun ölmədiyinə ağlayır: “Qardaşından ötrü birdən-birə darıxdı. Və cəpəyiyə çöküb bütün qocalar kimi astadan, için-için ağladı”.

Maddi-bioloji dünya ayrılıqlar, itkinliklər, yadlaşmalar üzərində qurulub. Nəsillər dəyişdikcə doğmalar yada çevrilir, qohumlar bir-birini tanımır. Şəhərdə bu proses sürətlə, kənd yerlərində bir az ləng gedir. İndi elm də sübuta yetirir ki, bütün bəşəriyyət bir kökdən törəyib, ancaq heç bir elmi kəşf, fəlsəfi ixtira insanlar arasındakı düşmənçiliyin qarşısını ala bilmir. Məsələnin paradoksal tərəfi burasıdır ki, yaxınlar, doğmalar arasında nifaq, barışmazlıq daha amansız, daha qəddar olur, dostun düşmənə dönməyi düşmənin dostla çevrilməyindən asan başa gəlir. Doğmalığ bağları bioloji saplardır, saysız-hesabsız mikrobun, virusun, bakteriyaların hesabına əmələ gəlib, ona görə də bu tellərin bəlli müddətdən sonra çürüməsi, qırılması, kollektiv orqanizmdə cürbəcür fəsadlar verməsi labüddür, təbiətin qanunudur. Təbiət bütün üzvi varlıqları yaradır, işlədir, köhnəldir, sonra da kamına çəkib aradan qaldırır - əlbəttə, bir çox halda proses məntiqi sonluğuna çatmayıb yarımcıq başa çatır. Tarixçəsini gözədən keçirdiyimiz ailənin taleyi kimi.

Əsərdə xatırlanan ata obrazı ana təbiətin həyata keçirdiyi yaradıcı prosesin birbaşa iştirakçısı, icraçısıdır. Övladları onun surətini Tanrının obrazı kimi, yaxud da dağınıq qövminü toparlayıb qanadının altına yığan peyğəmbər, xilas-kar kimi qavrayıblar. Ancaq eli, tayfanı bir yerə yığan ata özcə övladlarını başına toplaya bilmir, balalar böyüyüb gimrikləşdikcə yadlıq, düşmənlik virusları fəaliyyətə keçir, ayrılıqlar, itkinliklər başlayır. Bunlara görə kimisə qınamaq da çətindir (heç müəllif də məsələyə bu mövqedən yanaşmır), çünki bütün bu sayaq fəsadlar varlığın mayasından, materiyanın xassəsindən törəyir. Ayrılıq da, itkinlik də insanın qədəridir, ağacın budaqları bir-birindən aralı düşdüyü kimi insan da öz kökündən, doğmalarından uzaqlaşır, ayrıca istiqamət götürüb müstəqil həyata adlayır. Bu, əlbəttə, təbii yoldur, bəşəriyyəti min bir qövme, tayfaya ayıran, min bir dildə danışdıran, min bir rəngə boyayıb min bir dona bürüyən təkamül prosesidir. Ancaq nəsil ağacının bu prosesdən qırağa qalan, quruyub tumurcuqlamayan, bar verməyən, xüsk olub çırpıya, oduna dönməyən budaqları da var.

Bizim mərhum atamız - elindən-obasından ötrü isti yerindən didərgin düşən, qol-budağını qorumaqdan ötrü özünə münbit zəmin axtaran, bir zamanlar şəcərəsini müqəddəsləşdirməklə nəslini yaşatmağı dinə, əqidəyə çevirmiş qədim yəhudi peyğəmbərləritək qövminün üstündə əsən el atası da əlahəzrət Təkamülün uğursuz qollarından, soldurmağa, qurutmağa qərar verdiyi taleşiz nəsil ağaclarındandır. Böyük oğul itkin düşür, sümüyü də ələ gəlmir. Doğrudur, canı yanana qədər yer üzünə toxum səpməyə macal tapır, ancaq həmin

toxum da artıq özgə bağcanın tağında çiçək açıb, doğma torpağından boy verməmiş, kökündən ayrı düşmüş o meyvə də itkin sayılmalıdır. Kiçik qardaş özünü əkməyə yer, becərməyə macal tapmayıb, onu bitirən budağın yolu burada tamamdır. Görünür, kiçik qardaş həm də elə bu səbəbdən çox qəddar, yovuşmazdır, daş ürəyi o dərəcədə bərkiyib ki, eqosunu yaralamaq, onu hətta olası övladıyla da paylaşmaq istəməyib, necə deyərlər, gözü çıxmış qardaşının miskin aqibətindən qorxub. O, elə sağkən itirilmiş övladdır, hələ dipdiri göz qabağındaykən itkindir.

O ki qaldı adsız qəhrəmanımıza, onu da Tanrı-atanın itkin balası saya bilərik. Doğrudur, onun bir cüt qızı, iki varisi var, ancaq onlar da artıq bibiləri kimi özgə evin ocağını qoruyur, özgə nəslin çırağını yandırır. Artıq onlar da doğmaca atalarına yaddırlar, müəllif bu yadlığı çox incə psixoloji detallarla nəzərə çatdırır: “İndi ancaq qızlarından çəkinir, gəlib yoluxanda, pal-paltarını yuyanda yüz yol “sağ ol” deyir, yerli-yersiz üzlərinə gülümsəyir ki, onları özündən bezdirməsin, qırpım-qırpım üzləsi bağları birdən qırmasın. Onsuz da necə uzaqlaşdıqlarını görürdü, bu da onu təəccübləndirmirdi, bilirdi ki, belə də olmalı idi, Allah rəhmli idi: övlad atanadan uzaqlaşmalı idi, elə uzaqlaşmalı idi ki, onları nə vaxtsa itirəcəyi fikrinə öyrəşə bilsin, itirəndə də ağrı az olsun”.

Vəssalam. Bu da bizim qəhrəmanın itmiş axırı. Sonuncu sevinci də əlindən çıxandan sonra fevral sazağı tezliklə onu aparacaq. Bir gecə hamıdan xəbərsiz canını tapşırılanda bəlkə də neçə gün onun öldüsündən xəbər tutan olmayacaq. Onun sonu heç də böyük qardaşı Vəlinin aqibətindən uğurlu gəlməyəcək. Kiçik qardaşının iylənmiş cəsədinə ikrahla, həqarətlə baxacaq, yanına düşüb xəstəxanaya necə həvəslə getdiyini istehzayla xatırlayacaq. Qızları, şübhəsiz, sevinəcəklər, ona sevinəcəklər ki, çiyinlərindən ağır bir yük götürüldü. Arvadı da dərinədən nəfəs alıb rahatlaşacaq, onu uzaqdan-uzağa güdən bir cüt gözdən, dinşəyən bir cüt qulaqdan, marğa yatıb onun fəlakətini gözləyən pisniyyət bəndədən qurtulduğuna sevinəcək.

Bəs Lüdmila, bəs qardaşı oğlu? Onlar da üzünü görmədikləri adamın ölümünə çətin yanalar. Həm də zaman keçdikcə, yaş ötdükcə doğmalığ sapları çürüyür, qırılır, ayrılan ayrılır, itən itir, yadlaşan yadlaşır.

Çünki ayrılıq dünyanın mayasındadır. Bu dünyada gec-tez hamı ayrılacaq, hamı itkin düşəcək, unudulacaq. Yalnız böyük mənəvi güclə, ruhani enerjiylə dünyanın mahiyyətinə toxunmuş, qəlbinə nüfuz eləmiş azmanlar diri qalacaqlar. Yalnız könül səltənətində bayrağını ucaldanlar itib-batmayacaqlar, yaşayacaqlar. Doğmalığ tellərinə, bioloji saplara, materiyanın toxunma zəncirlərinə etibar yoxdur; əgər olsaydı, bir atanın, bir ananın övladları min illərdir bir-birinə qənim kəsilməzdilər. Fakt odur ki, kəsiliblər, bu gün də bir-birini məhv etməkdən ötrü, bir-birinin əcəlinə özlərinə həyat iksiri qayırmaqdan ötrü pusqada durublar.

Gerçək doğmalığ - mənəvi doğmalıqdır. Yalnız mənəvi tellər insanları doğrudan bir-birinə bağlamağa, adamlar arasından maddi sərhədləri götürməyə, həqiqi könül sarayında həqiqi birlik, ümumbəşəri məbəd yaratmağa qadirdir. Qalan bütün birliklər şəxslənən bir nəslin törəmələri kimi qəlpələnib dörd tərəfə səpələnəməyə, doğmalıqdan yadlığa, dostluqdan düşmənliyə çevrilməyə məhkumdur.

P.S. Noyabrın 13-də Saday Budaqlının 70 yaşı tamam oldu. Bu münasibətlə görkəmli yazıçını təbrik edir, ona möhkəm can sağlığı, yeni yaradıcılıq uğurları diləyirik.

F. Uğurlu